

פרשת ויקרא

"דבר אל בני ישראל לאמר נפש פי תהטא בשגגה מפל מצות ה' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה" (ויקרא ד:ב)

ספר החינוך (מצוה צה):

הלא אמרנו כי עיקרי הלבבות תלויין אחר הפעולות, ועל - כן כי יחטא איש לא יטוהר לבו יפה בדבר שפתים לבד, שיאמר בינו ולכותל חטאתי לא אוסיף עוד, אבל בעשותו מעשה גדול על דבר הטאו, לקחת ממכלאותיו עתודים ולטרוח להביאם אל הבית הנכון אל הכהן, וכל המעשה הכתוב בקרבני החוטאים, מתוך כל המעשה הגדול ההוא יקבע בנפשו רוע החטא, וימנע ממנו פעם אחרת. וכעין טעם זה מצאתי לרמב"ן זכרונו לברכה על צד הפשט, שכתב בשם אחרים, וזה לשונו, כי בעבור שמעשה בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם יתברך כי כאשר יביא קרבן ויסמוך עליו ידיו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדיבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, וכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו. כדי שיהשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלוקים בגופו ונפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולי חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכופר הקרבן, שיהיה דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו, וקרבן התמיד בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד, ואלה דברים מתקבלין מושפין הלב כדברי הגדה, עד כאן. והאריך הוא עוד בענין, וכתב, ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם וכו', כמו שכתוב בפרושיו בפרשת ויקרא.

ועוד נוסף דברים על צד הפשט, ונאמר כי מזה השורש ציינו האל להקריב לעולם מהדברים שלב אדם הומה בהן, כמו הבשר והיין והפת, כדי שיתעורר הלב יותר עם העסק בהם, ולעניי חייב להביא ממצט קמחו אשר עיניו ולבו עליו כל היום. ועוד יש התעוררות אחר ללב בקרבן הבהמות מצד הדמיון, שגוף האדם והבהמה ידמו בכל עניניהם, לא יתחלקו רק שבזה נתן השכל ולא בזה. ובהיות גוף האדם יוצא מגדר השכל בעת החטא, יש לו לדעת שנכנס בעת ההיא בגדר הבהמות אחר שלא יחלקם רק הוא לבדו, ועל כן נצטוה לקחת גוף בשר כגופו, ולהביאו אל המקום הנבחר לעלוי השכל ולשרפו שם, ולהשכיח זכרו, כליל יהיה, לא יזכר ולא יפקד, תחת גופו, כדי לצייר בלבבו ציור חזק שכל ענינו של גוף בלי שכל אבד ובטל לגמרי, וישמח בחלקו בנפש המשכלת שהננו האל שהיא קיימת לעולם, וגם לגוף השותף עמה יש קיום בתחיה בסיבתה בלכתו בעצתה, כלומר שישמר מן החטא, ובקבעו ציור זה בנפשו יזהר מן החטא הרבה, והבטיחה התורה שבמעשה הגדול הזה ובהסכמת עושהו שיתנהם על חטאו מלב ומנפש, תכופר אליו שגגתו. אבל הזדונות לא יספיק לכפרם דמיון זה, כי הזד לא יוכח בדמיונות ודברים, שבט לגו כסילים.

רמב"ן (ד:ב):

נפש כי תחטא בשגגה - בעבור היות המהשבה בנפש, והיא השוגגת, הזכיר כאן נפש: וטעם הקרבנות על הנפש השוגגת, מפני שכל העונות יולידו גנאי בנפש והם מום בה, ולא תזכה להקביל פני יוצרה רק בהיותה טהורה מכל חטא, ולולי זה היו טפשי העמים זוכים לבא לפניו, ולכן הנפש השוגגת תקריב קרבן שתזכה לקרבה אל האלהים אשר נתנה. ובעבור זה גם כן הזכיר נפש.

הרש"ר הירש:

שוגג הוא חוטא מחמת הסח הדעת, היינו מפני שברגע השגגה אינו נתון בכל לבו ונפשו לזהירות, שמעשהו יהיה כתורה וכמצווה, מפני שהוא אינו, כפי ביטוי הנביא (ישעיה סו, ב): "חרד על דבריו". חוסר החרדה הזאת והקפדה בלתי מדוקדקת על דרכו בחיים, שתהיה כפי החורה והמצווה הן הן עיקר העברה אשר ב"שוגג"; וזהו "הפשע" שבעקבות ה"חטא", כמו שנאמר (ויקרא טז, טז): "פשעיהם לכל חטאתם".

הרב דוד צבי הופמן:

אף חטא שנעשה בשגגה הרי הוא חטא. וכזה שונה הביטוי "חטא" משאר הביטויים לציון מעשי עברה ("פשע", "עוון"). שבאחרונים משתמשים רק לציון עברות שבמזיד ואילו הראשון חל גם על עברות שבשגגה. לפי קבלת חכמינו יש שני סוגים של שוגג: (א) שוגג ביחס אל החוק או תוכן החוק, "שוגג בלאו או בכרת", כלומר לא ידע שמעשה זה אסור או שאסור בכרת. (ב) שוגג ביחס אל המעשה, כלומר הוא ידע על האיסור, אך נעלם ממנו כי כמעשהו זה עבר על החוק. אף השוגג זקוק לכפרה, משום שלא היה נזהר ונשמר כראוי. עם ישראל נצטווה (ויקרא יח, ל): "ושמרתם את משמרתיו", (בראשית יח, יט): "ושמרו דרך ה'", להישמר ולהיזהר שלא להחטיא את דרך ה'. על כל אחד לפלס את מעגלותיו ולכוונם כך, שיימצא תמיד בדרך ה', ולכן כלל הוא בתורה שגם השוגג זקוק לכפרה. לא כן מי שעבר עברה שלא ברצונו מתוך אונס, הוא פטור מכל קרבן ("אונס רחמנא פטריה").

אלשיך:

שאם יחטא איש שוגג, אין זה כי אם שנפשו לא טובה היא, מאיזה עון שעשה תחלה, ואותה עבירה גרמה לו זאת. והוא כי אשר אין בידו עון אשר חטא אין שוגג בא על ידו, כי הוא יתברך אפילו בהמתם של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לא כל שכן. והוא מאמר הכתוב (שמואל א, ב ט) רגלי חסידיו ישמור, והוא מאמר רבי מאיר (אבות פרק ו משנה א) על העוסק בתורה לשמה ומרחקתו מן החטא. וזהו מה שראוי לאמר, הוא נפש כי תחטא בשגגה, מהיכן נמשכה לו תקלה זו, הלא הוא מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה, כי אשר כבר עשה אחת מהנה, גרם לו תבא תקלת שגגה זו מתחת ידו:

...מה שראוי לאמר הוא נפש כי תחטא. לומר, הלא תאמר בלבבך הנה נפשי לא מטומאה, כי הנה המהשבה שיש לה שייכות עם הנפש, לא היה לה חלק ונחלה בדבר הרע הזה, כי אם הגוף בלי מהשבה. כי השבתי על החלב שהיה שומן ואכלתי, חטאת הגוף היא, אך הנפש לא נטמאת. על כן אמר מה שראוי לאמר, אינו איש כי יחטא, אלא נפש כי תחטא בשגגה. כי גם שעתה הנפש לא חטאה, הנה נמשך לה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, כלומר שאחת מהנה עשתה הנפש תחלה שהוא בזדון. כי גם שעתה הגוף עשה ולא היא, מה שעשה הגוף נמשך לו מאחת מהנה, שהוא מאחת מהמצות אשר לא תעשינה שעשתה הנפש וממנה נמשך גם לגוף....

הרב הקדוש מנחם מנדל מקוצק:

אל ידאג אדם מן

העבירה בשוגג שעשה כעת.

שהרי שוגג הוא. אלא שנפתח לו פתח, היינו שעיקר דאגתו ומרידות נפשו ראוי להיות על שכעת נפתח עין הכרתו, כי בודאי עשה עוד איזה פעם מעשה כזו בכונה אשר זאת גרם לו השוגג דעבירה גוררת עבירה, כי לולא זאת איך תצא כזאת מלפניו יתברך שהאלהים אנה לידו שוגג. וכן לא ישמח אדם בהמצוה שעושה כי מי פתי יאמר זכיתי לבי נקי ומוזכך מתערבות רצונות זרים ואולי שלא לשם שמים נתכוון, אך אחר שידמין לפניו מצוה בהודמנות לבד בלתי כונת והכנת האדם זאת תברר לו שהמצוה שמקודם היתה בכונה הראוי כי מצוה [לשמח] גוררת מצוה. וד"ל:

נודמן לי בלתי הכנתי וידיעתי כלל, שאלו עשנוהו ברצון לפני המקום לא באת מצוה זו לדינו שאל"ו יש לפרש כמו שלול"א, והיינו שלולא עשינו המצות הקודמות ברצון המקום ולשם שמים בודאי לא הי' מודמן לי מן השמים שיבוא מצוה זו של עומר השכח"ה לידי, אם לא שהמצוה הראשונה באשר הי' עשייתה לשם שמים גררה מצוה זו אף שלא מדעת ולכן השמחה בה ביותר על ידי שעל ידה הברור על כל פעולותיו הקודמות:

ועל פי זה יש לבאר ברייתא אחת השנויה בתוספתא דפאה (פרק ג) ו"ל, מעשה בחסיד אחד ששכח עומר בתוך שדהו ואמר לבנו צא והקרב עלי פר לעולה ופר לשלמים, אמר לו אבא מה ראית לשמות בשמחת מצוה זו מכל מצות שבתורה, אמר לו כל המצות שבתורה נתן להם הקב"ה לדעתינו. זו שלא לדעתינו. שאלו עשנוהו ברצון לפני המקום לא באת מצוה זו לדינו וכו'. עו"ש. ויש לומר הפירוש על דרך הנ"ל שאמר לו אביו החסיד שאינו דומה מצוה זו לשאר כל המצות שכל המצות הם לדעתינו ויש חשש אולי שלא לשם שמים עשתי, וזו שלא לדעתינו כי מן השמים

נתיבות שלום:

ויל"ב הענין דבאמת כל עוד יש ליהודי קשר ודבקות להשי"ת אינו יכול להיכשל בשום חטא אפילו בשוגג כי יש עליו שמירה עליונה. ומה שנכשל בחטא הר"ז משום שניתק והפסיק את הדבקות בה' וממילא ניטלה ממנו השמירה העליונה. וכדאיתא עוד במדרש תנחומא, זה שאמר הכתוב (משלי יט) גם בלא דעת נפש לא טוב, מי שחטא אפילו בשוגג אינו סימן יפה לו. ומבאר האלשיך, שגם אם חטא בשגגה ובלא דעת סימן הוא שהנפש לא טוב, דכאשר הנפש טוב יש עליו שמירה עליונה ולא היה חוטא. וכן כתב החסיד יעב"ץ (אבות פ"ג),

וזה טעם השוגג שצריך כפרה כי אילו לא הסיח דעתו מאלקיו לא קרה לו כן. עיקר הפגם של החוטא בשגגה מה שהסיח דעתו וניתק מהדבקות בהשי"ת, שאז מסתלקת מעליו השמירה העליונה ועלול הוא לבא לידי נפש כי תחטא בשגגה. והיינו שבתחילה עשה מעשים שבהם הוא אמנם אשם, ענינים שאין עליהם עונש אבל מרחיקים ומפרידים הם יהודי מהשי"ת וניטלת ממנו השמירה העליונה, ומחמת

זה מד"כ קדושים תהיו כי קדוש אני ה'
 אלקיכם, היינו כי קדוש אני ה' אלקיכם ועליכם
 להיות דבוקים בי לכן עליכם להיות קדושים.
 וכמאמר הרמ"ק הרמ"מ מויטבסק זי"ע שכל הנאה
 שיהודי נהנה אפילו של היתר הר"ז נרגן מפריד
 אלוף, שעושה פירוד בין יהודי להש"ת ואו ניטלת
 ממנו השמירה העליונה. וכמאמר מרן אדמו"ר בד"ש
 זי"ע עה"פ (ויקרא יג) וטמא טמא יקרא, טומאה
 אחת קוראת וממשיכה טומאה נוספת. והיינו כי
 מחמת הטומאה שטימא עצמו ניטלת ממנו השמירה

העליונה וממילא טמא יקרא. ומדה טובה מרובה,
 כמה שיהודי מתקדש יותר אז קדושה אחת קוראת
 ומושכת עוד קדושה, כדכ' והתקדשתם והייתם
 קדושים. יעודו של יהודי הוא להתקרב להש"ת,
 וכל חטא שהוא חוטא אפילו בענינים שאין עליהם
 עונש מרחיקו מהש"ת, ואז מאבד את השמירה
 העליונה ונכשל בכל עניני שגגה.

זה בא להיכשל בחטא בשגגה. וזהו ענין המשל שכתב
 בדעת זקנים, שהנפש היא מפלטרין של מלך ויודעת
 בטובה, היינו שלבשמה הרי יש דבקות בה', הגוף
 הוא נכרי ואין לו שייכות לדבקות אבל הנפש הרי
 שייכת לדבקות בה', וכיון שעשה מעשים המנתקים
 יהודי מהדבקות בה' נכשל עי"ז בשגגה. וכן בקרבן
 עולה שאחז"ל שמכפר על הרהור הלב, ענינו שבאמת
 יש על יהודי שמירה מהש"ת אפילו מהרהור, אלא
 כיון שעשה דברים המרחיקים ונתרחק מהש"ת עי"ז
 הגיע לידי כך.

והקרבן ענינו כלשונו, לקרב בחזרה יהודי
 להש"ת להיות שוב דבוק בה', זו היתה פעולת
 הקרבן ונרצה לו לכפר עליו שנהיה שוב דבוק בה'.
 וענין הקרבות היה דבר ה' הראשון אל משה רבינו
 מאהל מועד, שנכלל בזה שעל יהודי לשמור לבל
 יתנתק מהש"ת, ואם התרחק מהש"ת יביא קרבן
 המקרבו שוב אליו ית'. וכמש"כ הרמב"ם (פ"ו מהל'
 תשובה) בענין החטא והתשובה, אמש היה זה מובדל
 ומרוחק מה' אלקי ישראל והיום הוא דבוק בו,
 שנאמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם. וזהו המאמר
 הראשון שיהודי יהיה קרוב אל הש"ת.

שפת אמת (תרמ"ט):

במדרש ונפש כי תחטא כו' והוא שיש לכל נפש ישראל תיקונים המיוחדים לו
 ונשתלח לעולם על דבר מיוחד לברר זאת כמ"ש בחי' תורה ממו"ז ז"ל פ' תשא.
 והנפש צריך להעיד ולברר זה שנברא עליו ולמשוך מעשה הגוף אחר זאת הנקודה
 שהטמין בה הקדוש ברוך הוא. ואם לאו הוא חטא וחסרון גם בנפש. וז"ש אם לא יגיד
 להמשיך גם הגוף אחר הנפש. ונשא עונו שנפגם גם הנפש. ששלימות הנפש תליא
 בתיקון הגוף. והנפש הוא העד שצריך להעיד ולהזהיר הגוף.

שפת אמת (תרס"א):

בפסוק נפש כי תחטא... ולעולם הנפש לא תמלא. אבל כפי עבודת האדם זוכה להאיר
 הנפש ולהשלימה. ועי"ז ניתן המצות כמ"ש אשר יעשה אותם האדם וחי בהם
 להמשיך חיות הנשמה אל הגוף ולהגביר הנפש על הגוף. ועי"י החטא להיפוך שליט
 הגוף על הנפש. וזה נפש כי תחטא לשון חסרון. שעכ"פ צריך האדם להיות בינוני. זה
 וזה שופטן. ולא שייגבר הגוף על הנפש. שזה מדת הרשעים. בחייתם קרוין מתים.
 שאין הנפש שליט לחיות את הגוף. אבל הצדיקים משליטין הנפש על הגוף. ואז גם
 הגוף בפלל החיים.